

Saksbehandler: Åge Haavik

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	
KM 03.9.1/10	KR 33 10 vedlegg liturgisk musikk.doc	

Orientering om arbeidet med liturgisk musikk

Sammendrag

Det foreligger to hefter med liturgisk musikk som har vært på høring. Et tredje hefte er under forberedelse. Disse publikasjonene inneholder musikk med et bredt spekter av stilarter i tråd med det prinsippvedtak gudstjenestereformen hviler på.

Høringen viser for det første at det er god oppslutning om den nåværende musikken, og videre at det foreliggende materialet inneholder tjenlig ny musikk. Men høringssvarene gir også et klart vitnesbyrd om at prøvingstiden har vært for kort.

Kirkerådets musikkutvalg rådet derfor Kirkerådet til at en lar nyskaping og utprøving fortsette, før det eventuelt velges ut musikk til en grunnstamme eller normalserie, som inngår i de liturgiske bøkene, ved siden av annet som er tilgjengelig som tilleggsmateriale. Kirkerådet vedtok dette i sak KR 12/10.

Dette betyr at den liturgiske ordningen og all tekst den inneholder, som ved forrige gudstjenestereform, i første omgang gjøres ferdig uten musikken, det vil si uten noter. Arbeidet med å fremskaffe og utprøve musikk i menighetene fortsetter frem til evaluering av reformen som helhet etter 3 – 6 år. Menighetene vil få den nødvendige veiledning i bruken av den nye musikken som er tilgjengelig.

Verktøyet til denne utprøvingen er de trykte heftene og de digitale melodilinjene som er tilgjengelige på nettet. En slik fortsatt utprøving krever ny avtale med rettighetshaverne til musikken.

I tillegg til utprøvingen av nytt bruker menighetene i sitt gudstjenesteliv også den nåværende musikken, slik som de pleier.

Saksorientering

Innledning

I vår tids kultur spiller musikk en enorm rolle, ikke bare for særlig interesserte. Mennesker i alle aldre omgir seg med musikk store deler av døgnet. Dette har den revolusjonerende elektroniske utviklingen muliggjort. Musikken blir slik en del av livsmiljøet.

Musikkformer og stilarter varierer over et stort spekter, og de musikalske preferanser man har, er langt på vei med på å definere et menneskes selvforståelse og identitet. Dette gjør også musikk til en svært følsom sak. Nedvurdering av den type musikk man selv foretrekker, kan føles nesten som en personlig krenkelse.

Ut fra dette blir musikken et viktig element i gudstjenestereformen. Det musikalske element har også vært en hovedsak når Ungdommens kirkemøte har arbeidet med gudstjenestelivet.

Organisering

NFG behandlet spørsmålet om hvordan man skulle arbeide med musikken på det store felles oppstartmøtet på Granavolden 27.-28. januar 2005. Dette førte til at de kirkemusikerne som var involvert i NFG og de ulike undergruppene, ble samlet i en *Arbeidsgruppe for ordinariemusikken* (AOM). Gruppen ble ledet av domkantor Gro Bergrabb.

Gruppen startet med å inspisere den musikken vi har i 1977-liturgien. Gruppen gjorde også sitt grunnleggende prinsippvedtak om å fremskaffe ny liturgisk musikk med stor stilmessig bredde.

I juni 2008 ble gruppen reorganisert under betegnelsen *Kirkerådets musikkutvalg* (KMU). Noen av de opprinnelige medlemmene trådte ut, og eksterne kom inn. Professor Harald Herresthal overtok for Gro Bergrabb som leder. I forbindelse med arbeidet med høringsprosessen ble KMU i desember 2009 også styrket med en menighetsprest, nemlig Ragnhild Jepsen ved Nidarosdomen.

Prinsippvedtak

11. oktober 2006 gjorde AOM følgende prinsippvedtak om hva man ville frem til (sak AOM 10/06):

1. AOM vil anbefale at et rikholdig materiale av musikk til de tradisjonelle messeleddene organiseres i et visst antall *serier med et felles musikalsk preg* og for øvrig *frittstående musikalske varianter*. På den måten settes alle menigheter i stand til å velge hvordan de vil legge opp gudstjenesten musikalsk.

2. Oppstillingen over hvilke serier vi tenker å presentere, ble justert slik:

- To serier satt sammen av det materialet vi har i dag (i *Organistens gudstjenestebok*)
- En gregoriansk serie (Se bl. a. *Lov Herren – Katolsk salmebok*, pluss det vi selv har)
- En Taizé-serie

- To serier fra den verdensvide kirke: En serie basert på afrikansk flerstemmig sang, og en basert på sør-amerikansk og asiatisk musikk (se *Syng håp* og *Salmer 97*)
- En popbasert serie (se *Ung messe*, Jakobs-kirken, Storsalen)
- En serie med folketoneinspirert musikk
- En jazz-basert serie
- En samtidsmusikalsk serie
- En enkel serie med utgangspunkt i Kyrie fra NoS 938 (sml *Måne og sol*)

Senere er detaljene i dette oppsettet modifisert, men profilen med en rekke *serier i ulike musikalske stilarter* er beholdt. Vedtaket fikk tilslutning i NFG, og KMU har realisert det, så langt det har vært mulig. Kirkerådet sendte så det utvalgte materialet på høring og prøving 18/12-2008.

I boken LITURGI *Forslag til ny ordning for hovedgudstjenesten i Den norske kirke* er *Sang og musikk* behandlet i kapittel 7 (side 32-36). *Liturgisk sang og musikk* (avsnitt 7.5) presenteres dette slik:

”Ny ordning for hovedgudstjenesten vil etter hvert ha flere rekker med liturgisk musikk. Her vil man søke å ivareta stor variasjonsrikdom med hensyn til musikalske sjangere – fra gregoriansk sang, klassisk kirkemusikk og folkemusikk til moderne former som jazz, gospel, og så videre. Den lokale menigheten kan velge å benytte en bestemt serie til alle de musikalske leddene i en gudstjeneste eller velge musikk fra flere serier i én og samme gudstjeneste.” (Side 34)

Også den musikken vi kjenner fra vår nåværende høymesse, spenner i virkeligheten over et ganske stort spekter både med hensyn til alder og stil. Noen av melodiene har sitt opphav i gregorianske melodier (f. eks. *Kyrie for festtidene* og *Kyrie for fastetiden*). Andre er skrevet i forbindelse med den forrige gudstjenestereformen. Noen av disse er skrevet i meget tradisjonell stil (*Gud være lovet*), mens andre kan ha en mer utradisjonell melodiføring og en så dissonant harmonikk at de bærer tydelig bud om den tiden de er blitt til i (f. eks. *allmennseriens Kyrie*).

Høringen underbygger at denne musikktradisjonen er det all grunn til å bevare. Det gjelder både den gregorianske sang og den lutherske koral og all musikk som på en eller annen måte stammer fra den.

Men fra det forhold at det rent faktisk eksisterer en verdifull kirkelig musikktradisjon, til å det å prøve å definere en form for *musica sacra* – hellig musikk – er det et stort sprang. Å prøve på dette ville reise mange vanskelige spørsmål. To problemstillinger vil bli særlig vesentlige:

- 1) Hvis det finnes en hellig musikk til forskjell fra annet som faller utenfor dette området, og dermed ikke har hjemstavnsrett i gudstjenesten, hvilken type musikk er det i så fall som skal gjelde som *musica sacra* – og med hvilken begrunnelse?
- 2) Hva med dem i våre menigheter som ikke makter å kjenne seg hjemme i denne typen musikk? Kan man bare slå seg til ro med at de i og med andre forutsetninger og erfaringer og en annen musikksmak bare får bli stående utenfor det gudstjenestlige fellesskap?

Med det vedtaket som er gjort og de tiltak dette har medført, er det tatt et prinsipielt standpunkt: *Gudstjenestereformen skal innebære en utvidelse av kirkens musikkpråk*. Spekteret skal bli bredere både ved at man lytter til og inkluderer noe av det nye som i dag allerede lyder også i våre menigheter i Den norske kirke, men også ved at man henter frem stoff fra kirkens tradisjon som vi ennå ikke har nyttiggjort oss fullt ut. Spekteret blir altså bredere i begge retninger – både ved at man åpner for ulike former for samtidsmusikk, både populærmusikk og kunstmusikk, og ved å gå dypere inn i kirkens skattkammer enn vi hittil har tillatt oss.

Når den liturgiske musikken ikke defineres ved stilkriterier, er det to funksjonelle trekk som blir desto viktigere:

- 1) Musikken er tekstbærende. Sangen i gudstjenesten tjener ordet.
- 2) Den skal kunne synges av en forsamling. Også her skal det være et bredt spekter. For å bevare vår felles rikdom må det tillates at noe er mer krevende enn annet. Men i prinsippet tilhører liturgiens sang hele menigheten.

Metodikk

I første omgang ga invitasjonen til å bidra med ny musikk ikke særlig tilfredsstillende resultater. Det var vanskelig å få inn noe, og det som kom, ble i liten grad funnet tjenlig. Noen kontakter som det var grunn til å regne som svært lovende, førte likevel ikke frem. Kunst lar seg ikke uten videre programmere. Resultatet gjenspeiler nok også det forhold at liturgiske melodier er en annen sjanger enn metriske salmer. Den frie formen og det korte formatet gjør den mer krevende enn en tradisjonell versform, og få har erfaring med å skrive musikk av denne art. Det finnes nok en del konserterende messer, men disse lar seg sjelden overføre til menighetssang.

For å realisere den målsetningen som ligger i dette prinsippvedtaket, ble det i første omgang brukt en metode som er kjent fra salmebokarbeidet. Både i forbindelse med *Norsk Salmebok, Salmer 1997* og *Salmebok 2008* har det med godt resultat vært benyttet en metode som har vært kalt ”håpefulle kunngjøringer”. Dels fordi det ikke har vært *økonomiske midler* til rådighet, og dels fordi en ikke har villet bruke *konkurransereformen*, med de kompliserende effekter denne medfører, har det vært sendt ut melding om at det nå er behov for en god melodi til en eller flere bestemte tekster. Slik melding har noen ganger vært kunngjort allment, gjennom kirkens nettsted og andre media. I enkelte tilfelle har også melding gått ut til en liste på drøyt 30 navn på komponister som har sagt seg interessert i å arbeide slik, og som erfaringsmessig leverer levedyktige ting.

Den åpne kunngjøringen ble forsøkt i forbindelse med den liturgiske musikken. I motsetning til tidligere gav det liten uttelling i dette tilfellet. Det var vanskelig å få inn noe, og det som kom, ble i liten grad funnet tjenlig. Noen kontakter som det var grunn til å regne som svært lovende, førte likevel ikke frem. Det ble en ny erfaring av at kunst lar seg ikke uten videre programmere.

Resultatet gjenspeiler nok også det forhold at liturgiske melodier er en annen sjanger enn metriske salmer. Den frie formen og det korte formatet gjør den mer krevende enn en tradisjonell versform, og få har erfaring med å skrive musikk av denne art. De fleste messekomposisjoner som finnes, er av konserterende karakter, og disse lar seg sjelden overføre til menighetssang.

Det ble gjort et forsøk i 2007 på å få Kulturrådsmidler, slik at noen av de presumptivt fremste komponistene, gjennom et honorar kunne bli i stand til å sette av nødvendig tid til et slikt arbeid. Søknaden førte ikke frem.

Etter at arbeidsgruppen var reorganisert i juni 2008, ble det søkt på nytt, og nå ble det bevilget kr. 300.000 til formålet. Dette har ført til at det foreligger to hefter med til sammen 15 komplette serier musikk i ulike stilarter. Et tredje hefte, som ytterligere kompletterer helheten, er underveis.

Bibelske salmer

Hefte 2 inneholder også materiale til forslaget om en bibelsk salme til hver søn- og helligdag i kirkeåret. I forslaget til ny tekstbok er dette kalt *Poetisk tekst*. Det består av et utvalg på to eller tre vers fra en av salmene i Salmenes bok. Disse tekstene er også forsynt med en omkvedstekst. Forslaget går ut på at denne teksten skal *synges*. Det er altså ikke en fjerde lesetekst. Idealet er at hele menigheten i størst mulig grad skal involveres i fremføringen av den bibelske salmen. Også her skal den stilmessige bredden ivaretas.

I hefte 2 gis det også en anvisning om hvordan det rike materialet i de heftene som til sammen utgjør *Norsk Kantoribok*, fremdeles kan benyttes i denne sammenheng. Ved en kreativ utnyttelse og en viss nødvendig tilpasning av dette materialet og av det som samlet sett finnes av musikk til bibelske salmer på norske forlag, vil det være mulig å få til en begynnende praksis med bibelsk salme mellom lesningene i gudstjenesten. Til tross for at dette var et viktig element i høringsmaterialet, viser høringen at dette i liten grad har vært gjenstand for prøving.

Høringsprosessen

Organisering

Høringsfasen for gudstjenestereformen varte fra august 2008 til 15. september 2009. De vanskelighetene det er redegjort for, førte imidlertid til at Hefte 1 ikke kom ut til høringsinstansene før like før jul 2008, og Hefte 2 først i mai 2009. Høringsfristen for den liturgiske musikken ble derfor utvidet til 1. desember 2009, da en så at det var mulig å håndtere en slik utvidelse uten at dette i seg selv medførte noen ytterligere forskyvning av reformprosessen.

Gjennom de trykte heftene har høringsinstanser og menigheter tilgang til det nødvendige akkompagnement. Samtidig med at heftene ble sendt ut, ble melodilinjene lagt ut på kirkens nettsted, www.kirken.no, slik at de kan lastes ned og monteres inn i agender for menigheten.

Et vesentlig bidrag til høringsprosessen var fire faglige seminarer som ble arrangert av *Fagutvalg for kirkemusikk* (et samarbeidsorgan mellom Musikernes fellesorganisasjon og Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon) med invitasjon til alle landets kirkemusikere. De ble holdt i Oslo (i samarbeid med Norges musikkhøgskole), i Bergen (i samarbeid med bispedømmets kirkemusikkonsulent), i Trondheim (i samarbeid med NTNU) og i Tromsø (i samarbeid med KUN).

Resultat

Det kom inn 28 hørings svar om den liturgiske musikken. Hvor fylldige disse er, varierer. Uttalelsene inneholder dels generelle kommentarer, dels har en rekke instanser fulgt opp invitasjonen til å kommentere den enkelte melodi. Hørings svarene er tydelig kritiske til samtidigheten i alle enkeltelementene i gudstjenestereformen og uttrykker både reform- og høringsstretthet. Dette sammen med det påfallende lave antall hørings svar underbygget forslaget om en videre utprøving av dette materialet.

KMUs anbefaling på bakgrunn av høringen

KMU har gitt en anbefaling på bakgrunn av sin lesning av høringsmaterialet. De viktigste punktene er følgende:

1. KMU finner det ikke forsvarlig på det nåværende tidspunkt å trekke noen konklusjon i form av å videreføre noe og eventuelt utelate annet av den foreslåtte musikken.
2. KMU anbefaler at den nåværende liturgiske musikken videreføres.
3. Musikken bør ordnes slik at noen serier anvises som normalserier til allment bruk, mens andre blir tilleggsstoff. Nåværende musikk bør danne grunnstammen i et slikt hovedmateriale.
4. Det må sikres at det samlede materialet en ender opp med, har en variasjon i stemningsmessig karakter som gjør det mulig å uttrykke kirkeårets skiftninger.
5. De forhold som her er nevnt, tilsier at arbeidet med liturgisk musikk må fortsette, og at den videre prosessen må tilrettelegges på en måte som muliggjør dette.

Konklusjon

Det som det her er redegjort for, gjør at man i likhet med den forrige liturgirevisjonen bør holde seg med foreløpige trykksaker i noen år. Denne gangen kan en i tillegg til *ringperm* også benytte *nettet*. Kirkerådet har i sin behandling (sak 33/10) lagt opp til at det skal legges til rette for fortsatt utprøving av liturgisk musikk og at ny liturgisk musikk vil reises som sak sammen med den vedtatte evalueringen av gudstjenestereformen etter 3-6 år. Som det fremgår av ovenstående, innebærer dette altså ikke en forsinkelse av reformen som sådan.